

De gymles van Michel Serres

Aldo Houterman

Serres' leven en werk

"Aan mijn gymnastiekleraren, aan mijn trainers, aan mijn gidsen in de hoge bergen, die mij hebben geleerd te denken." Zo begint 'Variations sur le Corps', een geschrift uit 1990 ter grootte van een plakboek van Michel Serres. Serres wordt in 1930 geboren in Agen, Aquitanië, een regio in het Zuid-Westen waarin rugby erg populair is en ook door Serres wordt gespeeld. Desondanks herinnert Serres zich uit zijn jeugd vooral oorlog, geweld en mensen op de vlucht voor de Spaanse burgeroorlog. Het gevolg hiervan is dat zijn oeuvre doorspekt is van een resolute afkeer van geweld en een verlangen naar rust en harmonie.

Na de Tweede Wereldoorlog gaat Serres wiskunde studeren op het maritiem college, gevolgd door filosofie aan de École Normale Supérieure in Parijs. Na zijn studies vaart hij twee jaar als officier in maritieme dienst, een ervaring die van grote invloed is op zijn werk, waarin ook water en de buitenlucht belangrijke thema's zijn. Hij keert terug naar de École Normale Supérieure om onder de bekende wetenschapsfilosoof Gaston Bachelard te promoveren op Leibniz. Leibniz staat te boek als rationalist, maar Serres neemt vooral zijn 'labyrintische denken' over. Dit denken richt zich niet op een enkele oorzaak, maar op de manier waarop de dingen met elkaar verweven zijn. Tijdens de jaren zestig doceert Serres samen met Michel Foucault in Vincennes. Ze komen overeen in hun 'historiserende' benadering van wetenschap, met het verschil dat Foucault zich richt op de menswetenschappen en Serres zich primair bezighoudt met de exacte wetenschappen.

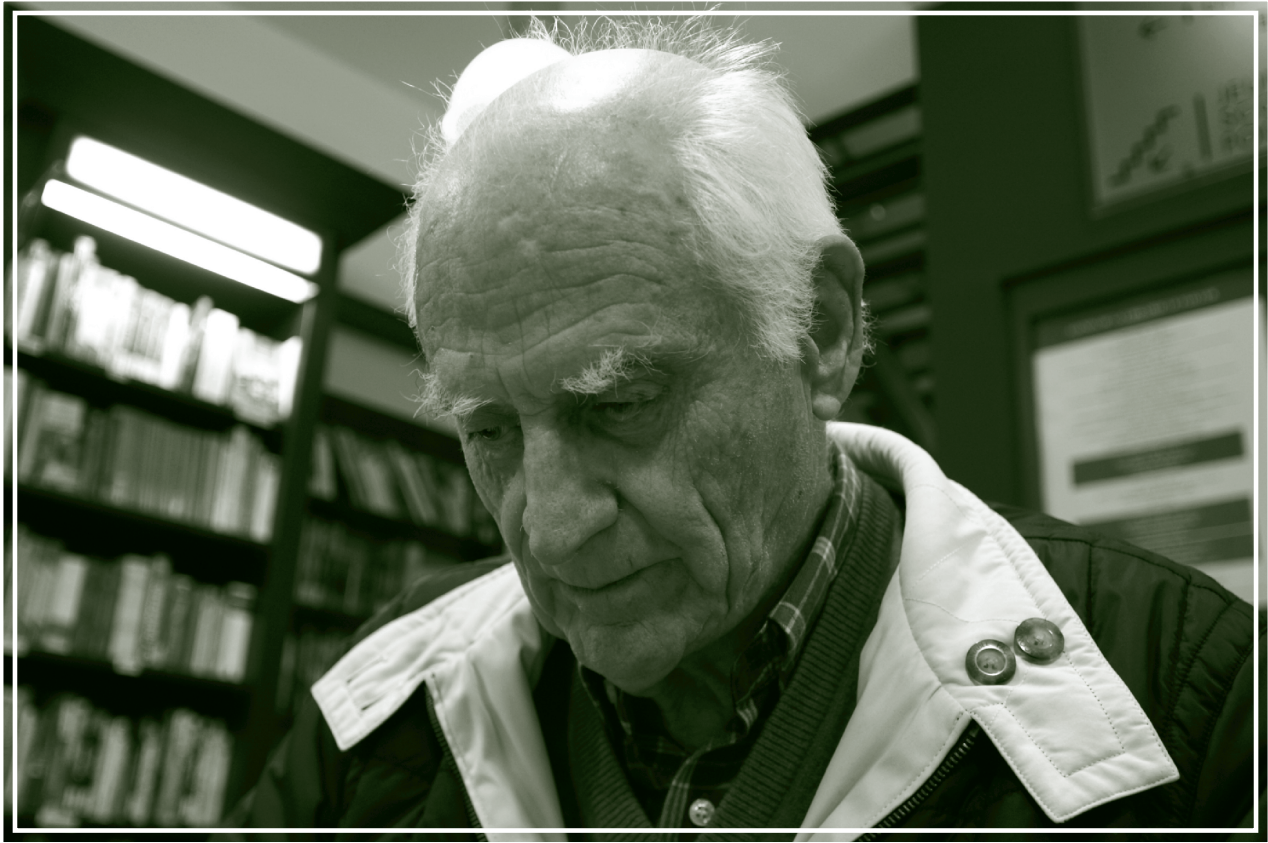
Tussen 1968 en 1980 publiceert Serres 'Hermès', een bundeling in vijf delen met als hoofdthema de fundamentele verwevenheid tussen 'harde' en 'zachte' wetenschappen. Met enthousiaste verteltrant haalt hij bijvoorbeeld de schilderijen van William Turner waarop een vuurzee staat afgebeeld aan. Serres betoogt dat deze schilderijen een belangrijke voorbode waren voor de ontwikkelingen in de thermodynamica in de loop

van de negentiende eeuw én de sindsdien geïndustrialiseerde wereld.

Waar de Hermès-reeks nog bestaat uit verschillende, weliswaar zeer eigenzinnige, commentaren op de wetenschapsgeschiedenis, daar staat het werk van Serres vanaf de jaren tachtig steeds meer op zichzelf. De voetnoten zijn verdwenen en de stijl is nu abusievelijk impressionistisch en poëtisch, zonder dat de nauwkeurigheid is verdwenen. De onderwerpen die hij behandelt zijn onder andere communicatie ('Le Parasite', 1980), chaos en vorm ('Genesis', 1982), zintuigen ('Les cinq sens', 1985) en educatie ('Le Tiers-Instruit', 1991). In 1984 wordt hij hoogleraar aan Stanford University, waar hij nog steeds doceert en in 1990 wordt hij benoemd als lid van de prestigieuze Académie Française.

Sinds 2000 wordt zijn werk ook gekenmerkt door een zeer duidelijke maatschappelijke betrokkenheid, wat blijkt uit boeken over milieuvervuiling ('Le mal propre', 2008), de financiële crisis ('Temps des crises', 2009) en de internetgeneratie ('Petite poucette' uit 2012, in het Nederlands vertaald als 'De wereld onder de duim'). In Frankrijk is Serres ongekend populair, getuige zijn boekverkoop, zijn vele media-optredens en het Institut Michel Serres, dat zich richt op een multidisciplinaire benadering van de milieuproblematiek. Buiten Frankrijk wordt hij aanzienlijk minder gelezen. In Nederland zijn bijvoorbeeld slechts enkele boeken van hem vertaald. Het geïnteresseerde publiek zou Serres kunnen kennen door Denker des Vaderlands René ten Bos, die Serres veelvuldig citeert en op wiens ideeën hij voortborduurde.

Aldo Houterman (1981) studeerde Wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam. Hij doceert Filosofie en Ethiek aan de Universiteit van Amsterdam en de Hogeschool Utrecht. Daarnaast doet hij onderzoek naar lichamelijkheid in de gezondheidszorg. Op dit moment werkt hij aan een boek over filosofie, sport en beweging.

Michel Serres

Het oeuvre van Michel Serres is ontzettend veelzijdig en nauwelijks samen te vatten. Toch neemt in veel van zijn boeken het lichaam een belangrijke plaats in. Ons lichaam is volgens Serres niet gemodelleerd naar een bouwplan, maar is steeds in ontwikkeling tot iets wat we op dit moment nog niet zijn. Kenmerkend voor het lichaam bij Serres is dat het niet centraal wordt aangestuurd. Door de opkomst van de neurowetenschappen wordt het lichaam nogal eens gereduceerd tot het brein. Serres legt echter de nadruk op het gehele lichaam als weefsel: zowel neuronen als andere cellen, organen, botten, spieren, bloedsomloop en huid zijn verschillende 'sluiers' die met elkaar in communiceren.

Dit overgankelijke, decentrale lichaam, dat tegelijkertijd voelt, luistert en zich bevindt tussen andere lichamen, staat het meest centraal in 'Les cinq sens' en het al eerder genoemde 'Variations sur le corps'. In het eerste boek verwerpt Serres de taal als vertrekpunt van kennis en ontwikkelt hij in plaats daarvan een filosofie van de zintuiglijkheid. Het tweede boek richt zich op de vele uitdrukkingsvormen en de veranderlijkheid van ons lichaam. In dit 'plakboek' lijkt het alsof Serres' tekst een toelichting is bij de illustraties: variaties van het menselijk lichaam uit de schilderkunst en fotografie.

Interessant is dat Serres in deze beide hoofdwerken zich redelijk snel wendt tot de sport om zijn filosofie van het lichaam te ontvouwen. Door goed naar het lichaam in de sport te kijken, begrijpen we volgens Serres ook de grote vragen uit de filosofie beter, zoals 'Waar bestaat de wereld uit?', 'Wie is de mens?' en 'Wat is de basis van een samenleving?' Met de sport staat er dus veel op het spel bij Serres.

Daarom kies ik er in dit stuk voor om vanuit de sport een aantal van de belangrijkste thema's uit zijn filosofie te belichten. Dit zijn: de betekenis van lichamelijkeheid voor de mens, het denken vanuit de objecten, de omgang met geweld en de samenleving van de toekomst. Ik maak hierbij gebruik van een lang interview dat hij heeft gegeven voor de bundel van het Franse Institut National du Sport, 'Regard sur le sport' genaamd, en ook afzonderlijk is uitgegeven als 'Le Corps'. Meer dan in andere werken richt Serres zich hier direct op sport en is zijn filosofie heel toegankelijk, het nadeel is dat hij hierin geen uitgewerkte theorie geeft. In wat volgt zal ik delen uit dit interview bespreken, voor de nodige context verwijs ik af en toe naar de rest van zijn oeuvre. Hierin kan de lezer de besproken ideeën meer uitgewerkt kan terugvinden.

Het lichaam verliest

Naar eigen zeggen hebben zijn gymleraren en sporttrainers Michel Serres dus leren denken. Serres zegt in hen een toewijding te herkennen die hij zelf ook heeft voor zijn vak als docent en schrijver. Een andere reden is: dat een gymleraar zijn leerlingen leert dat denken niet alleen weten, leren en onthouden is, maar ook uitvinden. Meer nog dan de andere vakken is lichamelijke opvoeding een oefening in intuïtie, ontdekking en aanpassing. Volgens Serres zijn juist dit de bouwstenen van kennis, en daarom is beweging zo belangrijk voor educatie. “Het lichaam bevindt zich in het centrum van de ontwikkeling van het individu”, aldus Serres, “of die ontwikkeling nou in zijn leven of in zijn werk ligt.”

Het vermogen van het lichaam tot aanpassing legt Serres uit vanuit zijn centrale stelling dat het lichaam continu iets kwijtraakt of verliest (“le corps perd”). Hierbij kunnen we denken aan verlies van lichaamsvocht (bloed, urine, zweet, speeksel), uitwerpselen, energie en zuurstof, zoals hij beschrijft in zijn boekje over de ecologische crisis, ‘Le mal propre’. Maar ook verliest het lichaam continu taken, functies of vermogens omdat dezelfde taken worden veruitwendigd. Serres’ voorbeeld is dat de uitvindingen van achtereenvolgens het schrift, de boekdrukkunst en de computer hebben gezorgd voor een verlies van het menselijk geheugen: het geheugen wordt steeds afgescheiden van het lichaam. Dit werkt hij verder uit in ‘De wereld onder de duim’ waarin hij stelt dat de kennis van de internetgeneratie niet meer in het hoofd zit, maar ‘onder de duim’, dat wil zeggen in smartphones waar de jongeren mee verstrengeld zijn geraakt.

Het eigenzinnige aan de filosofie van Serres is dat hij dit verlies nergens betreurt. De uitbesteding van lichaamsfuncties aan een kant-en-klaar object is volgens hem juist typisch menselijk. De moederborst wordt vervangen door het babyflesje of de speen, de onderarm met vuist wordt een hamer en een kom veruitwendigt de functie van twee handen om water te dragen. Steeds wordt er een gebruiksobject gemaakt van wat voorheen een functie van het lichaam was. De uitvinding van het wiel zou volgens Serres ondenkbaar geweest zijn zonder het vermogen van de enkel, knie en heup om rond te draaien. Serres: “Opeens zijn de objecten daar, ze zijn geëvolueerd alsof ze een geobjectiveerd organisme waren. Dat is wat ik het “exodarwinisme” heb genoemd.” Het lichaam verliest steeds dingen, maar dit proces is ook de basis voor de ontwikkeling van technologie en wetenschap. Het exodarwinisme zegt dus dit: wanneer de evolutionaire ontwikkeling verschuift van het

lichaam naar externe objecten, dan wordt dit lichaam juist een specifiek menselijk lichaam.

Mens en Lichaam

Lichaamsverbetering door middel van neurostimulatie, protheses of genetische selectie is voor Serres niet perse een angstbeeld. Het mogelijke verlies van ‘menselijkheid’ aan de techniek veronderstelt namelijk dat we al weten wat de mens is. Met zijn exodarwinisme zegt Serres echter dat de mens is meegenomen in een avontuur: een avontuur waarin we sommige ontwikkelingen kunnen versterken en andere kunnen beheersen. Veel meer dan denken dat we gevaar lopen, is het volgens Serres nodig om wijs te zijn: “De mens is ‘Homo viator’. Altijd zijn we bezig met het op reis gaan. Dat is de vitale kracht van het lichaam.” We verlaten, vertrekken, verliezen en veranderen. In den beginne was er dus niet het woord, noch de daad, maar de beweging.

De beweging richting het onbekende maakt sport interessant, omdat hierin juist weer teruggegrepen wordt op het lichaam zelf. “Maar sport slaagt er nooit in om in de buurt te komen van de oorspronkelijke prestaties”, aldus Serres, “prestaties die ons toelieten om te veranderen van viervoeter naar tweervoeter of om onze vacht te verliezen.” Volgens Serres volgt de sport steeds het oude Olympische motto: “Sneller, hoger, sterker”. In ‘Variations sur le corps’ schrijft hij dat de honderd meter sprint niet tien seconden, maar vier miljoen jaar duurt. We begonnen op vier poten, stonden beetje bij beetje op en vervolgens bleven we rechtop staan. Daarom is Usain Bolt of Dafne Schippers het resultaat van een proces dat miljoenen jaren heeft geduurd, namelijk menswording (‘hominisation’). Volgens Serres moeten we dit proces echter niet voorstellen als een rechte lijn omhoog. De rechtopstaande positie van de mens is geen noodzakelijk eindpunt, maar een toevallige fase in de ontwikkeling van het lichaam. De honderd meter heeft niet alleen miljoenen jaren geduurd, maar heeft zich bovendien afgespeeld op het traject van een bochtige piste.

Ook voor een individu is de rechtopstaande positie nog labiel en onzeker, mede vanwege het complexe samenspel van de spieren en gewrichten dat ervoor nodig is. Serres: “Toen ik jong was, wist ik beter hoe ik moest rennen dan hoe ik moest lopen. Ik geloof dat rennen diep is verankerd in onze houding en in onze beweging. Ik had de indruk dat lopen iets lastigs was, terwijl rennen veel natuurlijker voor me leek.” In ‘Les cinq sens’ schrijft Serres ook over het plezier van de lichamelijkeheid. Springen, rennen en zwemmen brengt ons in vervoering, bezorgt

ons vreugde, en laat zien dat het hebben van een lichaam niet alleen maar gepaard gaat met pijn en ongemak. In het springen en rennen zit het plezier van soepelheid en aanpassing, net zoals bij het spelen met een bal.

De bal leidt de spelers

De bal brengt ons op een sleutelbegrip uit Serres' werk, namelijk dat van het 'quasi-object' uit zijn boek 'Le Parasite' (1982). Met dit begrip geeft Serres een voorzet om voorbij het onderscheid tussen mensen en dingen of tussen subject en object te denken. Ook wijst zijn nadruk op het lichaam erop dat we als mens niet alleen denker of waarnemer zijn, maar ook altijd dingen die min of meer toevallig op een bepaalde plaats bevinden. Tegelijkertijd zijn dingen volgens Serres niet alleen gebruiksobjecten die de ruimte vullen, maar kunnen ze ook onze bewegingen sturen. Tenslotte probeert Serres met het quasi-object te achterhalen hoe samenwerking tussen individuen tot stand komt.

Een duidelijk voorbeeld van een 'quasi-object' is de bal tijdens een sportwedstrijd. De bal die op de grond ligt is dood, gevuld met lucht, maar op het moment van overspelen, ontstaat er een wedstrijd, een team en een tegenstander. Vanaf dit moment bepaalt niet de speler, maar de bal de bewegingen op het veld. Serres: "De stuntelaar pakt de bal, hij speelt met de bal. Maar de behendige? Het is de bal die met zijn lichaam speelt. In de filosofie spreekt men van een Copernicaanse revolutie: waar is het centrum van het universum? In het geval van iemand die heel behendig is, is het centrum de bal, en het lichaam past zich aan, aan de bal; het lichaam van een tennisser past zich aan, aan de positie van de bal." Bij de vaardige speler is het dus de bal die het lichaam stuurt, vandaar dat de bal geen zuiver gebruiksobject is. De bal is namelijk een ding dat continu van de ene naar de andere plek vlucht, naar de tegenstander zoals bij tennis, naar de basket of naar de medespeler. De bal is dus een object dat geen object wil zijn, het is een quasi-object: "de bal traceert de verbindingen tussen de verschillende spelers van een team", aldus Serres.

Een bal die continu op de vlucht is, laat zien dat er veel wordt overgespeeld. En hoe meer passes, hoe meer we kunnen spreken van een team, aldus Serres. Door het rondgaan van de bal worden we eraan herinnerd waar een gemeenschap uit bestaat. Serres: "Descartes vroeg zich af: "Wie ben ik?" Tijdens een sportwedstrijd is de vraag veeleer: "Wie zijn wij?" De toeschouwers zijn getuige van de oplossing op deze politiek-filosofische vraag. Het antwoord op de vraag "Wat is een collectief?" zien zij voor

hun ogen. Spelers die elkaar van de bal aflossen weven een 'wij', zij zijn een collectief in beweging en geven het sociale contract aan elkaar door. "De auteur van het sociale contract is de bal, de bal in beweging," aldus Serres.

De scheids is onmisbaar

Tegenover de verbondenheid die door de sport wordt voortgebracht, weten we dat de sport ook samenhangt met geweld door spelers en hooligans. "Voetbal is oorlog", zei Rinus Michels: alle, ook ongeoorloofde middelen zullen worden ingezet om te kunnen winnen. Serres verzet zich echter tegen het idee dat de sport altijd draait om competitie of strijd. Volgens hem laat sport vaak juist goed zien hoe oorlog vermeden kan worden. Hij verwijst hierbij naar rugby: deze sport gaat soms tot de grens van het gewelddadige, maar toch leert rugby juist hoe een geweldsexplosie kan worden vermeden. De aanvaller in het rugby is verwikkeld in een strijd die kan leiden tot ernstig letsel. Hij moet dus leren onmiddellijk te stoppen als zijn gevecht gewelddadig wordt. Het is deze dimensie van sport die Serres weer op de voorgrond wil plaatsen.

"Er is geen sterkere pedagogiek dan die waarin je leert als individu en als team je eigen geweld te beheersen." volgens Serres, "Je leert tot het uiterste te gaan, maar als de scheidsrechter fluit, moet je stoppen." Je leert dat overtreding leidt tot een strafschip of een rode kaart en dat door jouw geweld jouw team de wedstrijd kan verliezen. Sport leert ons heel direct, op een pre-conceptueel, lichamelijk niveau hoe we met elkaar samen leven. Je hoeft de geschreven regels niet te kennen om een begrip te hebben van wat samenleven betekent. Als je in de samenleving iemand in elkaar slaat, moet je je verantwoorden tegenover de rechtbank. In het rugby of voetbal is deze rechtbank echter teruggebracht tot één persoon: de man in het zwart. Serres: "Wie beslist of het doelpunt telt? Antwoord: de scheidsrechter." Het is niet Ronaldo of Griezmann die het doelpunt bepaalt, maar de scheidsrechter die beslist of er een overtreding is begaan of dat er vanuit buitenspelpositie gescoord is.

De scheidsrechter is bij Serres niet slechts een ondersteuning van een menselijke praktijk, maar een noodzakelijk en richtinggevend element ervan. Verslaggevers en coaches zouden dus ook geen commentaar moeten hebben op de scheidsrechter. "Als een journalist of een commentator zelf voetbal of rugby heeft gespeeld, zou hij moeten weten dat de scheidsrechter het doelpunt toekent of afkeurt." Volgens Serres heeft dit een duidelijke reden. Namelijk, als je als burger voor beroving bent veroordeeld, dan kun je bezwaar maken tegen deze

beslissing door in hoger beroep te gaan bij een ander tribunaal. Tijdens een wedstrijd is het tribunaal noodzakelijk begrensd tot de lijnen van het veld en de negentig minuten op de klok. De scheidsrechter kan binnen de wedstrijd niet terugkomen op zijn beslissing, dus we kunnen het niet beter weten dan de scheidsrechter.

Twee dingen zijn er dus van belang bij een wedstrijd. Allereerst de bal. Door de rondgang van de bal komt er een team of een collectief tot stand en de toeschouwer is getuige van de gebeurtenis die volgens Serres “ongelofelijk politiek en religieus” is. Niet alleen de spelers, maar ook het publiek en miljoenen tv-kijkers houden hun adem in en hopen mee met de gang van de bal. Ten tweede de scheidsrechter, bij hem begint of ontstaat de wet. Serres: “De verhouding tussen geweld en het recht - die door veel politiek filosofen, bij Hobbes, Rousseau en consorten, is bevraagd - wordt hier op een perfecte manier uitgebeeld: er is geweld dat ontketend is, er zijn regels die door de deelnemers zijn geaccepteerd en er is een onfeilbare scheidsrechter; het is de rechtszaak in z'n geheel.” Daarbij weten de spelers niet alleen de regels, ze demonstreren ze ook nog voor het publiek. Zonder wetboek kunnen de toeschouwers dus leren hoe de wet werkt. Serres bewierookt hier de sport: de wedstrijd is een tragedie, een collectief, een religie en een wet ineen, en dat zonder tekst.

Dinosaurussen

Een duidelijk negatieve ontwikkeling is volgens Serres de hoeveelheid geld die omgaat in de sport. Sport als model voor burgerschap wordt in zijn ogen bedreigd door commercialisering. Ten eerste word je als toeschouwer gebombardeerd met reclame: een groot biermerk geeft enkele honderdduizenden euro's uit om tijdens de rust van een wk-finale mensen aan hun product te binden. Continu wordt gepoogd de aandacht van de toeschouwer af te leiden. Onze ogen en oren raken verstopt met reclame, we worden steeds apathischer. Daarnaast heeft de commercialisering geleid tot een markt waarin spelers worden aangeschaft, verhandeld en verkocht. Een moderne vorm van slavernij volgens Serres: “Is het niet afschuwelijk om te horen dat iemand op de markt staat? Het wil zeggen dat hij overgeleverd is aan zijn marktwaarde.” De enorme financiële belangen zorgen er bovendien voor dat sporters naast hun marktwaarde zijn overgeleverd aan doping. Hier waarschuwt Serres voor: “Je moet geld verdienen, je moet presteren en daarvoor moet je jezelf drogeren, en zo verder. Geld is een vorm van doping net als alle andere”.

Toch wil Serres niet behoren tot de cynici. Net zoals de

veelvormigheid van het lichaam, huldigt hij de gedachte dat er ook andere vormen van sport mogelijk zijn. Serres wijst erop dat atleten of teams voorheen altijd behoorden tot een land, een stad of een wijk, maar dat deze vertegenwoordiging steeds meer aan het verdwijnen is. Voetbalclubs kopen bijvoorbeeld spelers van over de hele wereld op de spelersmarkt tegenover steeds hogere prijzen. Deze professionalisering van de sport leidt ertoe dat het geen verrassing meer is wie er gaat winnen: Real Madrid, Manchester City of Bayern München wordt hoogstwaarschijnlijk kampioen. Het volstaat bijna aan de hand van de begroting van de clubs hun rangschikking in de competitie te voorspellen. Ook de nauwgezette medische begeleiding, wetenschappelijke trainingsprogramma's en doping horen bij deze professionalisering van de sport. Serres spreekt hier zelfs van bedrog: steeds meer krijgen de toeschouwers het idee dat ze niet tot de sport behoren en dat ze door de sport worden misbruikt. “Maar [de toeschouwer] is ook misleid door iets wat nog veel belangrijker is: er zijn twee soorten sport, de spektakelsport (...) die wordt beoefend in stadions nadat we een toegangkaartje hebben betaald; en de sport die jij en ik beoefenen, of je nou bergbeklimmer, wandelaar of jogger bent, sport die we beoefenen voor het welzijn, voor de gezondheid, voor het onderhoud en het eerbied van ons eigen lichaam.” Hierbij oppert hij het idee om naast de rijke sport een arme sport ontwikkelen: vormen van sport waarin men zichzelf traint om iets te bereiken met beperkte middelen.

Niet alleen de professionele sporters, maar ook de toeschouwers zijn volgens Serres gedrogeerd. Meer nog dan de sporters zelf zijn de toeschouwers namelijk verslaafd geraakt aan de vraag: “Wie gaat er winnen?”. Het enige wat er nog toe lijkt te doen tijdens een sportevenement is wie er wint. Hier moeten we van af, volgens Serres en hij spreekt de vurige wens uit om de samenleving te rehabiliteren van deze vraag. Uiteindelijk is het volgens Serres niet Ajax of Feyenoord dat wint, noch hun spelers, maar de grote sponsors, televisiekanalen en instituten als de FIFA. Geld, winst, doping en de spelersmarkt zijn fenomenen uit de sport die de hele samenleving binnendringen. “Gisteren zeiden we nog dat de sport een gereduceerd model van de samenleving was”, concludeert Serres, “vandaag moeten we constateren dat de samenleving een gereduceerd model is van de sport. De vraag “Wie gaat er winnen?” is de nieuwe drugs.”

De toekomst van de sport

Een mogelijkheid om de samenleving van deze verslaving af te helpen moet dus niet gevonden worden in

de spektakelsport, maar in een sportbeoefening waarbij het niet draait om “sneller, hoger, sterker”. Serres constateert hoopvol dat er al veel sportactiviteiten zijn waarin presteren, confrontatie, winst of verlies nauwelijks van belang zijn. Als voorbeeld vertelt hij dat het bergbeklimmen en wandelen bij hem weinig te maken heeft met snelheid en tijd. Door zulke vormen van sportbeoefening serieus te nemen ontstaat er ook minder behoefte om met allerlei hulpmiddelen record te breken.

De toekomst ligt dus in de sport zonder spektakel. Het spektakel is in de ogen van Serres in handen van ‘dinosaurussen’, instituties met een gigantische omvang, zoals FIFA, het IOC en multinationals. Tegelijkertijd is er ook een andere sport in ontwikkeling: uit eerbied voor het eigen lichaam gaan mensen uit zichzelf hardlopen, zwemmen of wielrennen. Hierbij wijst hij ook op de positieve mogelijkheden van technologie: iemand die bijvoorbeeld opeens kiest om te gaan hardlopen en daarover een blog bijhoudt. Met behulp van technologie kan hij of zij zich verbinden met andere individuen die dezelfde interesses of passies delen. Als voorbeeld van het nieuwe individu geeft Serres handtekeningenacties, blogs en vlogs die in staat zijn duizenden mensen met elkaar te verbinden. Deze ontwikkeling is ook mogelijk zonder bevuiling van onze zintuigen door grote bedrijven. Hierin ontwaart hij een poging tot de bescherming van het individu, zijn of haar gezondheid, welzijn, vrijheid en waardigheid tegen de collectieve spektakels.

Moeten we dan de oorspronkelijke Olympische Spelen, zoals die vanaf zevenhonderd voor Christus ongeveer een millennium hebben bestaan, weer als voorbeeld nemen? Een filosoof die ook veel over sport geschreven heeft, Peter Sloterdijk (2008), roemt het open stadion van de Oude Grieken dat verloren is gegaan met de gesloten Romeinse arena. Deze teloorgang is volgens Sloterdijk illustratief voor het verlies van het open karakter van sport, die bij de antieken ook nadrukkelijk een pedagogische en maatschappelijke functie had.

Serres gelooft echter niet dat we verwijderd zijn van de oorspronkelijke Griekse Spelen. Zeker, in tegenstelling tot de Spelen die steeds in Olympia werden gehouden, zijn de moderne Spelen een mondiaal mediaspektakel met reusachtige politieke en economische belangen. Tegelijkertijd vraagt hij zich af of het Olympische motto “sneller, hoger, sterker” niet al een Griekse uitvinding was, “net als de concurrentie, de wedstrijd, de confrontatie of het gevecht (...) Als ik de Olympische Spelen van morgen zal hebben uitgevonden, dan zullen

het geen spelen zijn en zullen ze ook niet Olympisch zijn.” In de toekomst moeten we op zoek gaan naar vormen van sport waarin er geen records te breken zijn en waarbij het niet meer draait om de vraag wie er de beste is of gaat winnen. “De Grieken zaten vol met wraakgevoelens, dachten er niet over na om tegen elkaar te strijden. Ze waren jaloers als de pest, het waren geen kleine heiligen!”

De globalisering van de sport zou niet moeten leiden tot steeds groter wordende sportspektakels, maar zou zich moeten richten op het kleine en het lokale. Daarbij zouden we moeten zoeken naar technologieën die dit ondersteunen. De sport van de toekomst gaat niet alleen om het zelf, om de zorg voor het zelf, maar vooral over hoe we connecties kunnen maken met mensen die van dezelfde activiteiten houden. Hiervoor is het nodig om de dinosaurussen van het spektakel te verlaten en de confrontatie te vergeten. Ze zouden plaats moeten maken voor een lichamelijke opvoeding die gericht is op de persoon en het gezelschap: “Ik geloof dat de sport van morgen - de sport die onze gymleraren aan onze kinderen moeten leren - gezond en evenwichtig zal zijn.”

Noten en Literatuur

- René ten Bos (2011), *Michel Serres*, in: Bram Ieven, Aukje van Rooden, Marc Schuilenburg en Sjoerd van Tuinen (red.), *De Nieuwe Franse Filosofie*, Amsterdam 2011: Boom. p. 405-22.
- Michel Serres (1982), *The Parasite*, trans. Lawrence R. Schehr, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Michel Serres (1985), *Les cinq sens*, Paris: Bernard Grasset.
- Michel Serres (1999), *Variations sur le Corps*, Paris: Éditions Le Pommier.
- Michel Serres (2008), *Le Mal Propre: Polluer pour s'approprier?*, Paris: Éditions Le Pommier.
- Michel Serres (2009), *Temps des Crises*, Paris: Éditions Le Pommier.
- Michel Serres (2010), *Corps*, in: Benjamin Pichery & François l'Yvonnet (red.), *RegardSur le sport*, Paris: Éditions Le Pommier, p. 10-41.
- Michel Serres (2012), *Muziek*, vert. Jeanne Holierhoek, nawoord René ten Bos, Amsterdam: Boom.
- Michel Serres (2014), *De wereld onder de duim: Lofzang op de internetgeneratie*, vert. Jeanne Holierhoek, Amsterdam: Boom.
- Peter Sloterdijk (2008), *Spiele mit dem, was mit uns spielt*, in: *Neue Zürcher Zeitung*, 14 juni 2008.